Valodas konsultācijas: elektroniskā datubāze

http://www.valodaskonsultacijas.lv/lv/questions/1064

Jautājums

Vai vārds ***bezvēsts*** latviešu valodā nav nevēlams aizguvums?

Atbilde

Vārds ***bezvēsts*** ir literārās valodas vārds.

Lietvārds *vēsts* latviešu valodā ir sens aizguvums no senslāvu valodas ar nozīmi ‘ziņa; zīme, signāls, jaunumi, valodas’. Aizguvums minēts jau 17. gadsimta vārdnīcās formās *vēste, vēsts*.

Vārds *bezvēsts* nav padomju laiku aizguvums no krievu valodas (kr. val. *безвестный*). Gan ģenitīvenis* *bezvēsts*, gan savienojums ar prievārdu *bez vēsts* sastopami jau 20. gadsimta 20.–30. gadu rakstu avotos, arī 1922. gadā izdotajā „Zinātniskās terminoloģijas vārdnīcā” atrodams termins *bezvēsts prombūtne*.

Tiesa, arī krievu valodā ir līdzīgi (ar priedēkli *bez-*) darināts vārds, kas, iespējams, ir ietekmējis latviešu valodas vārda rašanos, taču šāda citu valodu (īpaši dominējošo kontaktvalodu) ietekme pastāv gan latviešu, gan citās valodās. Latviešu valodā ir daudz gan vācu, gan krievu, gan angļu valodas ietekmē radušos vārdu, kā arī leksisko aizguvumu.

Vārddarināšanas modelis ar priedēkli *bez-* mūsdienu latviešu valodā tiek aktīvi izmantots ģenitīveņu darināšanai, lai norādītu, ka nosauktajai reālijai nepiemīt tas vai pietrūkst tā, kas nosaukts ar motivētājvārdu. Šādi darinājumi ir, piemēram, *bezastes, bezatlīdzības, bezizmēra, bezmaksas, bezpriedēkļa, bezsaimnieka, bezierunu, bezprincipu, bezrecepšu, bezvadu*. Vārdi, kuriem ir pilna locījumu sistēma, ar priedēkli *b e z -* darināti retāk, piemēram, *bezmiegs, bezsamaņa, beztiesība, bezvējš*.

Līdz ar to vārds (ģenitīvenis) *bezvēsts* ar nozīmi ‘tāds, par ko nav ziņu’ ir stabila latviešu leksikas vienība, kura iekļaujas mūsdienu latviešu valodas vārddarināšanas sistēmā un kuras lietojums literārajā valodā nav uzskatāms par stila vai leksikoloģijas kļūdu.

* Ģenitīvenis ir lietvārds, kam ir tikai vienskaitļa vai daudzskaitļa ģenitīva forma un ko parasti lieto apzīmētāja funkcijā, piemēram,

vienistabas dzīvoklis, augstpapēžu kurpes, bezsvara stāvoklis.

Avoti

Karulis, K. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca.* II sēj. Rīga : Avots, 1992,516. lpp.

Zinātniskās terminoloģijas vārdnīca. Izglītības ministrijas Terminoloģijas komisijas sakopojumā. Rīga : Izglītības ministrija, 1922, 4. lpp.

Vulāne, A. Vārddarināšana. *Latviešu valodas gramatika*. Atb. red. D. Nītiņa, J. Grigorjevs. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2013, 216. lpp.

Zilgalve, E., Pūtele, I., Pēča, K. Valodas konsultācijas. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 20. Atb. red. V. Šaudiņa. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2025, 239. lpp.